

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).
The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

УДК 930.85:94(477)"2014/..."

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2026.67.92-99>

Андрій ПОЛУБОТОК, викл.
ORCID ID: 0009-0005-6305-940X
e-mail: polubotok.a@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЕВФЕМІЗАЦІЯ ТА ФАЛЬСИФІКАЦІЯ МИНУЛОГО ЯК ВЗАЄМОПОВ'ЯЗАНІ МЕХАНІЗМИ КОНТРОЛЮ НАД ІСТОРИЧНОЮ ПАМ'ЯТТЮ: РОМАН ДЖОРДЖА ОРВЕЛЛА "1984" У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Вступ. Російсько-українська війна, що триває з 2014 року та 24 лютого 2022 року перейшла у повномасштабну фазу, супроводжується інформаційним і когнітивним впливом, спрямованим на виправдання агресії, формування образу противника, викривлення історичних відомостей та обмеження альтернативних повідомлень. У романі Джорджа Орвелла "1984" подібні механізми представлені через евфемістичне називання державної діяльності, систематичну зміну документів і примусове підпорядкування особистої пам'яті. Мета статті – визначити способи реалізації та функції цих механізмів у романі й зіставити їх із російським інформаційним супроводом війни проти України. Матеріалом дослідження є роман "1984" в українському перекладі Олени Оксенич, опублікованому 2023 року.

Методи. Застосовано: текстуальний аналіз для визначення способів евфемізації, зміни документальних відомостей і підпорядкування пам'яті; дискурсивний аналіз для встановлення функцій офіційних назв, історичних тверджень і повторюваних висловів; порівняльно-функціональний метод для зіставлення художньої моделі Океанії з механізмами російського інформаційного впливу.

Результати. Установлено, що евфемізація охоплює назви державних установ, війни, примусової праці й репресивних процедур. Єдиниці "Мінімир", "таборад", "Мініправ" і "ВИПАРОВУВАННЯ" приховують зміст позначуваних дій, а скорочення словника Новомови обмежує можливості критичного осмислення офіційних повідомлень. Фальсифікація минулого реалізується через зміну газетних публікацій і статистичних відомостей, знищення первинних документів, створення вигаданих біографій і переписування історії воєнних союзів Океанії. Контроль над документами доповнюється примусовим руйнуванням довіри Вінстона до власних спогадів. Функціональні відповідники цих механізмів виявлено в евфемістичному позначенні російської агресії як "спеціальної воєнної операції", використанні історичного ревізійзму, конструюванні образу України як противника й обмеженні незалежних джерел інформації.

Висновки. Евфемізація, фальсифікація документальних відомостей і підпорядкування особистої пам'яті утворюють у романі послідовну систему контролю над історичною пам'яттю. Практична цінність результатів полягає в можливості їх використання у військовій журналістиці для перевірки офіційних найменувань, зіставлення різних версій повідомлень, збереження первинних матеріалів і розмежування фактів та їх воєнно-політичних інтерпретацій. У стратегічних комунікаціях визначені ознаки можуть застосовуватися для виявлення сучасних російських пропагандистських наративів, перевірки історичних аргументів держави-агресора й підготовки обґрунтованих спростувань.

Ключові слова: евфемізація, інформаційна війна, історична пам'ять, когнітивний вплив, новомова, російсько-українська війна, тоталітарний дискурс, фальсифікація.

Вступ

Російсько-українська війна, що триває з 2014 року, супроводжується системним інформаційним і когнітивним впливом, спрямованим на виправдання застосування збройної сили, формування образу противника, підтримання внутрішньої політичної мобілізації та обмеження доступу населення до альтернативних відомостей. 24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабний етап агресії проти України, офіційно назвавши вторгнення "спеціальною воєнною операцією". Генеральна Асамблея ООН кваліфікувала дії Російської Федерації як агресію проти України, а Європейський парламент у резолюції від 23 січня 2025 року визначив повномасштабну війну продовженням російської агресії, розпочатої 2014 року, і засудив використання дезінформації та історичних фальсифікацій для її виправдання (United Nations General Assembly, 2022; European Parliament, 2025).

Важливим складником інформаційного супроводу війни є контроль над способами її називання та поясненням історичних передумов. Країна-агресорка використовує евфемістичні найменування, історичні фальсифікації, контрольовані повідомлення і суперечливі воєнно-політичні наративи для легітимації агресії, заперечення української державності та національної суб'єктності й конструювання образу противника. Воєнні дії при цьому

подаються як вимушена оборона, окупація територій – як захист населення, а викривлена історія українсько-російських відносин – як обґрунтування війни. Європейський парламент пов'язує російське виправдання війни з історичним ревізійзмом, викривленими історичними аргументами, запереченням окремішності української ідентичності й використанням концепції "руського міра" (European Parliament, 2025). За таких умов актуальним є дослідження способів, за допомогою яких офіційна мова визначає межі сприйняття війни, а інтерпретація минулого підпорядковується поточним завданням воєнно-політичного керівництва.

Художню модель централізованого контролю над називанням війни, документальними відомостями й особистою пам'яттю представлено в романі Джорджа Орвелла "1984". Океанію зображено як державу, у якій офіційна мова, документи й пам'ять людини перебувають під контролем Партії. Уже на початку твору цей порядок виражено трьома гаслами на фасаді Міністерства Правди: "ВІЙНА – ЦЕ МИР / СВОБОДА – ЦЕ РАБСТВО / НЕВІДАННЯ – ЦЕ СИЛА" (Орвелл, 2023, с. 10). Надалі зміст цих гасел розкривається через назви державних установ, службову діяльність Вінстона Сміта, зміну документів, вилучення матеріальних свідчень минулого та примусове втручання в пам'ять героя. Зображені у творі механізми дають змогу визначити ознаки інформацій-

© Полуботок Андрій, 2026

ного й когнітивного впливу, пов'язані з евфемізацією державного насильства, зміною образу противника, фальсифікацією історії та усуненням альтернативних свідчень.

Теоретичну основу аналізу мовних засобів роману становлять праці Л. Масенко та Н. Ясакової. Л. Масенко розглядає мову радянського тоталітаризму, зазначаючи, що "паралельний з реальним, вигаданий світ створювала спеціальна сфальшована мова, що оперувала десемантизованими порожніми словами, призначеними підміняти поняття" (Масенко, 2017, с. 7). Дослідниця безпосередньо пов'язує виникнення поняття новомови з романом Орвелла, зауважуючи, що письменник звернув увагу на "специфічну мову, призначену приховувати огидну реальність і надавати їй привабливого обличчя" (Масенко, 2017, с. 10). Н. Ясакова, характеризуючи тоталітарну мову, називає серед її ознак "дихотомічний поділ світу, домінування оцінки над значенням, наявність ідеологем, квазі-уточнювальних означень, евфемізмів, аббревіатур і складно-скорочених слів, лозунговість" (цит. за: Ясакова, 2019, с. 98). Ці положення використано для аналізу назв міністерств, евфемістичних найменувань у системі Новомови та назви процедури вилучення людини з офіційного обліку.

Проблему історичної пам'яті та її залежності від владного впливу висвітлено у працях Л. Нагорної та Г. Касьянова. Л. Нагорна розглядає історичну пам'ять як явище, пов'язане з минулим, актуалізоване в сучасності й зорієнтоване на майбутнє (Нагорна, 2012, с. 4). Це положення співвідноситься з устроєм Океанії, у якому поточне рішення Партії визначає зміст документів про попередні події. Г. Касьянов визначає історичну пам'ять як "цілеспрямовано сконструйований засобами історичної політики відносно стійкий набір взаємопов'язаних колективних уявлень про минуле певної групи, кодифікований і стандартизований у громадських, культурних, політичних дискурсах, міфах, символах, мнемонічних і комеморативних практиках" (Касьянов, 2016, с. 135). У романі засобами закріплення таких уявлень про минуле стають газетні матеріали, статистичні повідомлення, фотографії, книжки, назви установ і повторювані твердження Партії.

У дослідженнях, присвячених роману "1984", проблемі пам'яті пов'язано зі становищем Вінстона, зміною його свідомості та функціонуванням влади в Океанії. М. Іконнікова аналізує конфлікт героя у зв'язку з пам'яттю та особистісним сприйняттям часу, наголошуючи, що минуле в романі стає об'єктом владного моделювання відповідно до потреб Партії (Іконнікова, 2009, с. 622–623). О. Боднар пов'язує підпорядкування людини з вилученням історичних відомостей із пам'яті суспільства: "В Океанії історія постійно переписується, видозмінюється, історичні факти та події отримують іншу оцінку, а імена викреслюються згідно з політичними поривами партії" (Боднар, 2008, с. 32). І. Куницька простежує взаємодію особистості й влади через досвід Вінстона, який працює в Міністерстві Правди й перебуває в умовах контролюваного інформаційного середовища, що обмежує можливість достовірного пізнання навколишнього світу (Куницька, 2015, с. 344). З. Дубняк розглядає сучасне прочитання роману в контексті фальсифікації його змісту та цензурування в російському пропагандистському дискурсі після переходу російсько-української війни в повномасштабний етап 24 лютого 2022 року (Dubniak, 2023, р. 49).

Проведений огляд засвідчує, що наявні дослідження охоплюють мову тоталітаризму, історичну пам'ять, історичну політику, деформацію особистості та інформаційний контроль у романі Дж. Орвелла. У тексті "1984" взаємозв'язок цих аспектів реалізовано через послідовні

дії Партії: державна діяльність отримує офіційні назви, документи змінюються відповідно до чинного твердження влади, первісні записи знищуються, а пам'ять особистості підлягає примусовій зміні. Функції евфемізації та фальсифікації минулого у формуванні керованого сприйняття війни й воєнного противника потребують окремого дослідження. Недостатньо визначено також можливості використання орвеллівської моделі для аналізу сучасного російського інформаційного супроводу агресії проти України, зокрема евфемістичного позначення війни, історичної легітимації застосування сили, зміни образу противника й обмеження доступу до альтернативних відомостей.

Об'єктом дослідження є механізми інформаційного та когнітивного впливу на сприйняття війни, противника й минулого. **Предметом дослідження** є евфемізація війни, фальсифікація історичних відомостей і підпорядкування особистої пам'яті офіційному воєнно-політичному наративу в романі Джорджа Орвелла "1984", а також їхні функціональні відповідники в російському інформаційному супроводі війни проти України. Основним матеріалом **дослідження** є роман "1984" в українському перекладі Олени Оксєнич, опублікований у виданні "1984. Колгосп тварин" 2023 року. **Мета статті** – визначити способи реалізації та функції цих механізмів у романі й зіставити їх із сучасним російським воєнно-пропагандистським дискурсом. Реалізація мети передбачає аналіз назв державних установ і процедур Океанії, одиниць Новомови, способів заміни документальних відомостей, пошуків Вінстоном свідчень про життя до Революції, підпорядкування його пам'яті твердженням Партії, а також установлення функціональних аналогій між зображеними в романі механізмами й сучасним російським інформаційним супроводом агресії проти України.

Методи

Застосовано такі методи дослідження: текстуальний аналіз – для визначення способів евфемізації, зміни документальних відомостей і підпорядкування пам'яті в романі; дискурсивний аналіз – для встановлення функцій офіційних назв, історичних тверджень і повторюваних формул у формуванні керованого сприйняття війни; порівняльно-функціональний метод – для зіставлення художньої моделі Океанії з механізмами російського інформаційного супроводу війни проти України та визначення їхньої ролі в легітимації воєнних дій, формуванні образу противника й забезпеченні суспільної підтримки війни.

Результати

І. Евфемізація війни та державного примусу як механізм когнітивного впливу. Устрій Океанії в романі представлено через офіційні назви чотирьох міністерств і сфери їхньої діяльності. У першому розділі твору зазначено, що Міністерство Правди опікується новинами, розвагами, освітою і мистецтвом, Міністерство Миру займається війною, Міністерство Любові підтримує закон і порядок, а Міністерство Достатку відповідає за економічні справи. Новомовні назви цих установ – "Мініправ", "Мінімир", "Мінілюб" та "Мінідост" (Орвелл, 2023, с. 10). Подальший виклад розкриває розбіжність між офіційними найменуваннями та реальною діяльністю установ: Міністерство Правди систематично змінює документи, Міністерство Любові є місцем ізоляції, допитів і катувань, Міністерство Достатку повідомляє про економічні успіхи в умовах скорочення забезпечення населення, а Міністерство Миру керує веденням війни.

У фрагменті "КНИГИ", яку читає Вінстон, співвідношення між назвами державних установ і змістом їхньої

діяльності подано безпосередньо: "Навіть назви чотирьох Міністерств, які керують нами, безсоромно демонструють перекручення фактів. Міністерство Миру займається війною, Міністерство Правди – брехнею, Міністерство Любові – тортурами, а Міністерство Достатку морить голодом. Ці протиріччя не випадкові й не виходять зі звичайного лицемірства. Це усвідомлені вправи у ДВОМИСЛІ" (Орвелл, 2023, с. 232). Назви міністерств у романі належать до системи офіційного мовлення, у якій найменування установи визначає прийнятний для Партії спосіб її позначення і приховує зміст її діяльності. Зв'язок цих назв із "ДВОМИСЛІ" указує на вимогу одночасно знати фактичну діяльність установи й приймати її офіційне найменування.

Евфемістичний характер окремих одиниць Новомови визначено в додатку до роману: "У словнику Б немає жодного ідеологічно нейтрального слова, але чимало евфемізмів. Наприклад, такі слова, як таборад (табір примусової праці) чи Мінімир (Міністерство Миру, тобто Міністерство Війни) мали майже протилежні значення, ніж могло би здатися із самих слів" (Орвелл, 2023, с. 328–329). У цьому фрагменті слова "таборад" і "Мінімир" безпосередньо визначено як евфемістичні. Перше слово позначає табір примусової праці, друге – державний орган, діяльність якого пов'язана з війною. В обох випадках офіційне найменування усуває з назви пряме позначення примусу або війни.

У воєнному інформаційному середовищі таке називання приховує зміст позначуваних дій. Ведення війни отримує назву з позитивним значенням миру, що послаблює сприйняття понять нападу, агресії та збройного насильства. Подібний принцип реалізовано в офіційному російському найменуванні повномасштабного вторгнення в Україну як "спеціальної воєнної операції". Європейський парламент зазначає, що таке позначення обґрунтовано неправдивими твердженнями про необхідність захисту цивільного населення, тоді як Російська Федерація здійснює агресивну війну проти України (European Parliament, 2025). Таке найменування усуває пряме позначення агресії та закріплює офіційне тлумачення воєнних дій.

Скорочені назви міністерств також пов'язані зі зменшенням кількості асоціацій, які викликає слово. У додатку "Принципи Новомови" зазначено: "Так само слово Мініправ має менше асоціацій, і їх простіше контролювати, ніж у випадку Міністерства Правди" (Орвелл, 2023, с. 330). Скорочення "Мініправ" функціонує як службова назва установи, діяльність якої полягає в систематичній зміні відомостей про минуле. Така назва зменшує кількість асоціацій із повним найменуванням "Міністерство Правди" й полегшує контроль над його сприйняттям. У воєнному інформаційному середовищі сталі словосполучення, аббревіатури й повторювані офіційні назви закріплюють визначену владою оцінку події. Регулярне повторення евфемізму поступово зменшує помітність розбіжності між назвою та фактичним змістом дії.

Мовний контроль у романі охоплює також словниковий склад Новомови. У розмові із Саймом розкрито спрямованість Новомови на скорочення словника й усунення можливості висловити думку, що суперечить ученню Партії. Сайм пояснює, що слова знищують десятками й сотнями щодня, поступово скорочуючи мову до мінімального набору одиниць (Орвелл, 2023, с. 58). Далі він конкретизує мету цієї роботи: "Хіба ви не бачите, що головна мета Новомови – звузити різноманіття думок? Зрештою ми зробимо мислєзлочини буквально неможливими, бо не залишиться слів, якими

можна було б їх висловити. Кожна ідея, у якій буде потреба, виражатиметься рівно одним словом із чітко усталеним значенням, а всі другорядні значення буде стерто й забуто" (Орвелл, 2023, с. 59). У цьому епізоді Новомова постає як засіб обмеження способів осмислення і вираження досвіду. Вилучення слів і значень обмежує способи осмислення досвіду та позбавляє людину мовних засобів для зіставлення офіційного повідомлення з іншими тлумаченнями події. У контексті інформаційної війни контроль словника визначає межі допустимого опису воєнних дій. Усунення або заміна понять, пов'язаних з агресією, окупацією, втратами, відповідальністю та воєнними злочинами, ускладнює формулювання альтернативної оцінки подій. Офіційні найменування стають складниками контрольованого воєнного наративу.

Зв'язок евфемізації з вилученням людини з офіційних записів розкрито через слово "ВИПАРОВУВАННЯ". Розмірковуючи про арешти, Вінстон зазначає: "У переважній більшості випадків не було ані суду, ані звіту про арешт. Люди просто зникали, і завжди – вночі. Твоє ім'я видаляли з реєстрів, усі записи про те, що ти в житті робив, витирали, саме твоє існування спочатку заперечувалося, а тоді й забувалося. Тебе скасовували, анулювали; зазвичай це називали ВИПАРОВУВАННЯМ" (Орвелл, 2023, с. 25). Слово "ВИПАРОВУВАННЯ" позначає послідовність дій: зникнення людини, вилучення її імені з реєстрів, стирання відомостей про її життя та заперечення факту її існування. У такий спосіб евфемізація в романі безпосередньо пов'язана з фальсифікацією минулого: офіційна назва приховує дії, наслідком яких стає вилучення людини з документів і пам'яті суспільства. Евфемістичне найменування репресивної процедури приховує її зміст і поєднує мовний контроль із вилученням документальних доказів і суспільних спогадів.

Окремий аспект збереження особистого свідчення розкрито через спробу Вінстона вести щоденник. Придбавши старий записник, герой усвідомлює, що ведення щоденника формально не було протизаконним через відсутність самих законів, однак у разі викриття його могли стратити або присудити щонайменше двадцять п'ять років у таборі примусової праці (Орвелл, 2023, с. 12). Після запису дати він визначає адресата тексту: "Для майбутнього, для ненароджених" (Орвелл, 2023, с. 13). Щоденник у романі є спробою зафіксувати індивідуальний досвід поза системою офіційних повідомлень, однак саме створення такого запису пов'язане із загрозою покарання. У контексті війни такий запис зберігає первинні відомості про події до їхнього опрацювання контрольованою інформаційною системою. Вони можуть суперечити подальшій зміні хронології, причин і результатів подій.

Отже, евфемізація в романі охоплює назви державних установ, примусової праці, війни та процедури вилучення людини з офіційного обліку. Новомова пов'язує евфемістичні назви зі скороченням словника й вилученням значень, за допомогою яких можна висловити незгоду з офіційним тлумаченням подій. Щоденник Вінстона засвідчує значення особистого свідчення та первинної фіксації подій в умовах системного інформаційного контролю.

II. Фальсифікація документальних відомостей як засіб управління воєнним наративом. Зміну відомостей про минуле в романі показано через роботу Вінстона у Відділі Документації Міністерства Правди. Одне зі службових повідомлень, отриманих героєм, стосується заяви Міністерства Достатку про пайок

шоколаду: "Зовсім недавно, у лютому, Міністерство Достатку дало обіцянку (офіційно – "категоричне зобов'язання") не скорочувати пайок шоколаду в 1984 році. Насправді, наскільки Вінстон знав, шоколадний пайок мав зменшитися з тридцяти до двадцяти грамів під кінець цього тижня. Потрібно було лише замінити обіцянку на попередження, що у квітні може виникнути необхідність скоротити пайок" (Орвелл, 2023, с. 46). У цьому випадку попередньо оприлюднене зобов'язання замінюється текстом, узгодженим із новим рішенням про скорочення пайка. Після такого виправлення документ уже не фіксує суперечності між обіцянкою держави й подальшою зміною забезпечення населення.

Подальший епізод у ідальні конкретизує наслідки цієї заміни. Після редагування попереднього повідомлення телеекран оголошує зміну пайка як поліпшення становища: "Схоже, навіть були демонстрації на вдячність Старшому Братові за підняття шоколадного пайка до двадцяти грамів на тиждень. Вінстон міркував про те, що лише вчора було оголошено, що пайок СКОРОЧУЄТЬСЯ до двадцяти грамів" (Орвелл, 2023, с. 66). Вінстон пам'ятає, що йдеться про скорочення із тридцяти до двадцяти грамів, тоді як офіційне повідомлення подає цю зміну як підвищення. Цей механізм дає змогу пристосовувати попередню інформацію до поточних рішень влади та зберігати уявлення про її послідовність і результативність. У воєнному інформаційному середовищі подібне редагування може стосуватися повідомлень про перебіг бойових дій, втрати, забезпечення та виконання поставлених завдань.

Процедуру службової заміни документів описано через робочі дії Вінстона. Він прикріплює мовописні виправлення до відповідного числа "Таймс", надсилає їх пневматичною трубою, а отримані повідомлення і власні нотатки кидає до "діри пам'яті", де їх знищує полум'я (Орвелл, 2023, с. 46). Після збирання і звіряння всіх виправлень номер газети друкують заново, оригінал знищують, а виправлену копію підшивають замість нього (Орвелл, 2023, с. 46). Фальсифікацію представлено як усталений службовий порядок: первісний текст вилучається, змінений документ займає його місце, а матеріали, за якими можна було б виявити здійснену заміну, знищуються в "дірі пам'яті".

Обсяг цієї діяльності охоплює книги, періодику, брошури, плакати, буклети, фільми, звукові доріжки, мультфільми, фотографії та іншу документацію, що могла мати політичне або ідеологічне значення (Орвелл, 2023, с. 46–47). Результат такого опрацювання сформульовано в романі так: "День за днем і майже хвилину за хвилиною осучаснювалося минуле. Таким чином, будь-яке зроблене Партією передбачення виявлялося правдою із задокументованими доказами, і жодна новина, жодне висловлення своєї думки, що вступало в конфлікт із поточними потребами, не могли залишитися задокументованими" (Орвелл, 2023, с. 47). Після виправлення документальні відомості про минуле існують лише у версії, приведеній у відповідність до актуальних вимог Партії.

Діяльність Міністерства Правди передбачає також створення відомостей про особу, якої ніколи не існувало. Після того як Візерс стає "НЕОСОБОЮ", Вінстон вирішує замінити згадку про нього біографією товариша Огілві. Цієї людини ніколи не існувало, однак кілька рядків тексту й подробиці фотознімки мають створити її в офіційному минулому (Орвелл, 2023, с. 53). У вигаданій біографії Огілві з дитинства демонструє відданість Партії: у шість років вступає до Шпигунів, у дев'ять стає

ватажком загону, в одинадцять доносить Поліції Думок на дядька, а у двадцять три роки гине в бою (Орвелл, 2023, с. 54). Після завершення роботи оповідач констатує: "Товариш Огілві, якого годину тому годі було й уявити, став реальністю. [...] Товариш Огілві, який ніколи не існував у теперішньому, нині існував у минулому" (Орвелл, 2023, с. 55). Цей епізод розкриває два напрями роботи Міністерства Правди: вилучення небажаної особи з офіційних відомостей про минуле та введення до них вигаданого персонажа, створеного за допомогою тексту й фотографій.

Проблему документальної заміни минулого Вінстон осмислює через зміну відомостей про воєнні союзи Океанії. Герой знає, що попередня версія подій відрізнялася від актуальної, однак відстежити історію воєнних союзів неможливо, оскільки письмові й усні джерела згадують лише той альянс, який існує в поточний момент (Орвелл, 2023, с. 40). Водночас пам'ять Вінстона зберігає відомості про те, що чотири роки тому Океанія воювала з Остазією і перебувала в союзі з Євразією. Це знання збереглося через недостатній контроль над його пам'яттю (Орвелл, 2023, с. 40–41). У цьому фрагменті виявляється розбіжність між особистою пам'яттю героя та офіційними відомостями, у яких зафіксовано тільки чинну версію минулого. Якщо всі записи передають одну версію подій, то брехня входить до історії і набуває статусу правди (Орвелл, 2023, с. 41). Цей механізм узагальнено в партійному вислові: "Той, хто контролює минуле, контролює майбутнє; той, хто контролює теперішнє, контролює минуле" (Орвелл, 2023, с. 41). Контроль над минулим у романі здійснюється шляхом заміни всієї сукупності документів, за якими можна було б установити перебіг попередніх подій.

Спочатку проголошується, що Океанія воює з Остазією, а Євразія є її союзником (Орвелл, 2023, с. 192). Суспільна реакція негайно пристосовується до нової заяви, змінюючи лише об'єкт ненависті (Орвелл, 2023, с. 194). Документальна частина цієї зміни розкривається в описі роботи Міністерства Правди: "Океанія воює з Остазією: Океанія завжди воювала з Остазією" (Орвелл, 2023, с. 194). Після зміни противника політична література останніх п'яти років стає застарілою, тому звіти, газети, книжки, брошури, фільми, звукові доріжки й фотографії необхідно терміново виправити, а згадки про війну з Євразією чи союз із Остазією – знищити (Орвелл, 2023, с. 194). Нова інформація про воєнного противника супроводжується знищенням записів про попередній стан, унаслідок чого актуальне твердження Партії набуває статусу незмінного минулого.

Зміна воєнного противника показує залежність масового сприйняття війни від централізованого інформаційного управління. Попередні союзницькі й ворожі відносини вилучаються з документів, а суспільна ворожість спрямовується на новий об'єкт. Подібний механізм простежується в російському конструюванні образу України, яку одночасно подають як частину "руського міра", об'єкт зовнішнього управління та загрозу безпеці Російської Федерації. Європейський парламент визначає такі твердження як складники імперської ідеології, історичного ревізіонізму й дезінформації, спрямовані на заперечення української національної ідентичності й державності та виправдання агресії (European Parliament, 2025).

Фальсифікація минулого охоплює офіційні документи й саму можливість отримати відомості про життя до Революції з інших джерел. Вінстон намагається розпитати літнього чоловіка про цей період, оскільки люди його віку знають минуле переважно з книжок, досто-

вірність яких викликає сумнів (Орвелл, 2023, с. 97–98). Однак ця розмова не дає змоги порівняти життя до Революції із сучасністю Вінстона. Після неї герой доходить висновку, що нечисленні свідки старого світу вже неспроможні послідовно порівняти одну епоху з іншою. Наслідок поєднання ненадійної пам'яті й фальсифікованих документів сформульовано так: *"Коли ж підвела пам'ять, а письмові записи було фальсифіковано – коли це сталося, заяви Партії про те, що вона покращила умови життя людей, довелося прийняти, бо ж стандарту, з яким можна було б порівняти ті умови, не було, і не було ніколи"* (Орвелл, 2023, с. 101). У цьому фрагменті знищення достовірних письмових відомостей поєднується з неповнотою усних свідчень, унаслідок чого перевірити партійну версію минулого стає неможливо.

Матеріальні залишки минулого також входять до пошуків Вінстона. У крамниці містера Чаррінгтона він купує скляне прес-пап'є з коралом, оскільки його приваблює відчуття приналежності предмета до іншої епохи (Орвелл, 2023, с. 104). Згодом, показуючи цю річ Джулії, герой називає її уламком історії, який Партія забула змінити, і посланням із минулого століття (Орвелл, 2023, с. 157). Для Вінстона цей предмет зберігає зв'язок із часом до панування Партії, проте сам собою не дає змоги відтворити перебіг історичних подій.

У тій самій крамниці увагу Вінстона привертає гравюра церкви, первісне призначення якої вже не відповідає сучасному використанню будівлі. У тексті зазначено: *"Статуї, написи, меморіальні дошки, назви вулиць – усе те, що могло би висвітлити минуле, змінювалося систематично"* (Орвелл, 2023, с. 107). Далі містер Чаррінгтон пригадує, що будівлю називали церквою Святого Мартіна-на-Полях (Орвелл, 2023, с. 108). Ця назва зберігає для Вінстона відомості про минуле міста, однак сама будівля вже втратила первісне призначення: колишня церква функціонує як музей пропагандистських виставок.

Контроль над пам'ятками й топонімією впливає на історичну ідентичність населення. Європейський парламент серед проявів російської політики на тимчасово окупованих територіях України називає знищення меморіалів Голодомору, відновлення радянської символіки, зокрема пам'ятників Леніну, Сталіну тощо. Такі дії спрямовані на витіснення української історичної пам'яті, нав'язування російського трактування минулого та зміну культурного простору окупованих територій (European Parliament, 2025).

Отже, фальсифікація минулого в романі охоплює виправлення газетних публікацій, зміну економічних повідомлень, створення вигаданої біографії, переписування воєнної історії, знищення первісних документів, ненадійність усних свідчень і зміну функції матеріальних пам'яток попередньої епохи. Сукупність цих дій позбавляє суспільство незалежних джерел для перевірки офіційної версії подій. Подібні способи інформаційного впливу простежуються в сучасному російському інформаційному супроводі війни проти України через зміну образу противника, використання історичного ревізнізму та втручання в культурний простір тимчасово окупованих територій.

III. Підпорядкування особистої пам'яті офіційному воєнному наративу. Пам'ять Вінстона від початку роману постає неповною та уривчастою. Дивлячись на Лондон, він намагається встановити, чи завжди місто було таким, однак від дитинства в його свідомості збереглися лише окремі нерозбірливі картини

без цілісного контексту (Орвелл, 2023, с. 9). Відсутність повних особистих спогадів і достовірних зовнішніх відомостей спонукає героя вести щоденник, шукати старі предмети та зберігати в пам'яті випадки, що суперечать офіційним повідомленням. У контексті інформаційного протистояння підпорядкування пам'яті означає відмову людини від власного досвіду, який не узгоджується з офіційним воєнним наративом, і прийняття встановленої владою версії подій.

Одним із доказів розбіжності між офіційною версією минулого й фактичними подіями є фотографія Джонса, Ааронсона й Разерфорда. Вінстон випадково знаходить документ, який спростовує їхні офіційні зізнання, але одразу знищує його в "дірі пам'яті" (Орвелл, 2023, с. 87). Після цього Вінстон розмірковує, чи послаблює контроль Партії над минулим сам факт того, що знищений доказ колись існував (Орвелл, 2023, с. 87). Матеріальний доказ зникає, однак спогад про нього зберігається у свідомості героя. Після знищення документа Партія може заперечувати його існування, а пам'ять свідка представляти як помилкову, вигадану або злочинну. Контроль доказової бази в такий спосіб доповнюється руйнуванням довіри людини до власного сприйняття.

У розмові з Джулією Вінстон пов'язує фальсифікацію минулого з повним усуненням зовнішніх підтверджень: записи знищено або сфальсифіковано, книжки переписано, картини перемальовано, пам'ятники, вулиці й будівлі перейменовано, а дати змінено. Унаслідок безперервного процесу історія зупиняється, а правда в межах офіційного теперішнього завжди належить Партії (Орвелл, 2023, с. 167). Цей вислів пов'язує службову діяльність Міністерства Правди зі становищем самого Вінстона: герой усвідомлює факт фальсифікації, але не має документа, за допомогою якого міг би його підтвердити.

Кімната над крамницею містера Чаррінгтона певний час здається Вінстону простором, захищеним від державного контролю. У ній зберігаються скляне прес-пап'є, гравюра, старий годинник і фрагменти дитячого вірша, пов'язані з попередньою епохою. Після арешту з'ясовується, що кімната перебувала під наглядом, а Чаррінгтон належить до системи переслідування. Він наказує прибрати уламки прес-пап'є, а Вінстон упізнає його голос із телеекрана (Орвелл, 2023, с. 240). Розбите прес-пап'є означає втрату предмета, з яким герой пов'язував відомості про попередню епоху, а викриття Чаррінгтона засвідчує, що кімната була частиною системи нагляду Партії, а саме для використання спостереження за особами, які шукають альтернативні відомості, установлення їхніх переконань, дій і контактів.

У Міністерстві Любові фотографія Джонса, Ааронсона й Разерфорда знову з'являється перед Вінстоном. О'Браєн демонструє йому ту саму газетну вирізку, яку герой знайшов і знищив одинадцять років тому. Реакція Вінстона фіксує повернення доказу: *"– Вона існує! – вигукнув він"* (Орвелл, 2023, с. 265). Проте О'Браєн одразу знищує фотографію в "дірці пам'яті", після чого стверджує: *"– Попіл, – мовив він. – Навіть і попелу не побачити. Порох. Її не існує. І ніколи не існувало"* (Орвелл, 2023, с. 266). Вінстон протиставляє цьому власний спогад: *"– Але ж вона була! І існує! У моїй пам'яті існує. Я пам'ятаю її. І ви пам'ятаєте"* (Орвелл, 2023, с. 266). У цій сцені знищення матеріального доказу супроводжується вимогою заперечити пам'ять про його існування.

Подальший діалог безпосередньо визначає документи й спогади як носії відомостей про минуле. О'Браєн запитує: *"– То де взагалі існує минуле, якщо існує?"* Вінстон відповідає: *"– У документах. Воно записане"* і *"–*

У свідомості. У спогадах людей" (Орвелл, 2023, с. 267). Після цього О'Браєн підсумовує: "– У спогадах. Що ж, чудово. Ми, Партія, контролюємо усі документи і всі спогади. Отже, ми контролюємо минуле, правильно?" (Орвелл, 2023, с. 267). У цьому епізоді поєднано два напрями контролю над минулим: Міністерство Правди змінює документи, а Міністерство Любові примушує героя прийняти змінені відомості як зміст власної пам'яті.

У сучасному російському інформаційному просторі поширення офіційної версії війни підтримується правовими й репресивними засобами. У доповіді Спеціальної доповідачки ООН 2025 року зазначено, що російське законодавство про "дискредитацію збройних сил" і поширення "фейків" про армію використовується для воєнної цензури й переслідування журналістів, громадських діячів, противників війни й інших осіб, які висловлюють незгоду. Державні медіа та система освіти поширюють мілітаризовані наративи, у яких участь у війні подається як патріотичний обов'язок і моральна необхідність (United Nations Human Rights Council, 2025). Обмеження альтернативних повідомлень звужує можливість перевірки офіційної версії подій.

Зв'язок між мовним контролем і підпорядкуванням пам'яті розкрито через одиниці "ЧОРНО-БІЛИЙ" і "ДВОМИСЛ". У "КНИЗІ" слово "ЧОРНО-БІЛИЙ" стосовно члена Партії означає "віддану готовність заявляти, що чорне є білим, якщо цього вимагає партійна дисципліна", а також здатність "ВІРИТИ в те, що чорне – це біле, і, більше того, ЗНАТИ, що чорне – це біле, забуваючи про те, що ти сам колись вважав зовсім інакше" (Орвелл, 2023, с. 227). Далі прямо зазначено: "Це вимагає постійної зміни минулого, що уможливується загальною системою мислення, Новомовою, відомою як ДВОМИСЛ" (Орвелл, 2023, с. 227–228). "ДВОМИСЛ" визначено як "спроможність одного розуму дотримуватися водночас двох протилежних переконань і приймати обидва рівною мірою" (Орвелл, 2023, с. 229). Отже, мовна система Партії охоплює назви установ, позначення державних дій і поняття, пов'язані з прийняттям особистістю зміненої версії минулого.

У воєнно-пропагандистському дискурсі цей механізм забезпечує прийняття суперечливих тверджень відповідно до поточних завдань влади. Противник може подаватися слабким і водночас небезпечним для існування держави, агресія – обороною, захоплення територій – захистом населення, а зміна цілей війни – послідовним виконанням початкового задуму. Систематичне повторення таких тверджень та обмеження альтернативних джерел зменшують помітність суперечностей між ними.

У "КНИЗІ" минуле безпосередньо пов'язане із записами та пам'яттю: "Стверджується, що минулу подій об'єктивно не існує, вони живуть лише у записах та пам'яті людей. Минуле – це те, що узгоджується зі спогадами й записами. А позаяк Партія повністю контролює усі письмові джерела і рівною мірою – думки своїх членів, звідси випливає, що минуле – це те, яким його робить Партія" (Орвелл, 2023, с. 228). Це твердження співвідноситься з роботою Вінстона у Відділі Документації, створенням біографії товариша Огілві, зміною відомостей про воєнного противника та сценою знищення фотографії трьох засуджених.

Під час допитів контроль над пам'яттю переходить у примусове прийняття тверджень Партії. О'Браєн змушує Вінстона погодитися, що Океанія завжди воювала з Остазією, а фотографія Джонса, Ааронсона й Разерфорда ніколи не існувало. Герой визнає свій попередній спогад вигаданим (Орвелл, 2023, с. 277).

Допити поєднують фізичний примус, повторення потрібних тверджень, руйнування довіри до власного сприйняття та заміну попереднього знання. Унаслідок такого впливу людина приймає нав'язаний наратив як власне переконання.

Зміна сприйняття Вінстона показана в епізоді з пальцями: "О'Браєн показав долоню лівої руки зі схованим великим пальцем. – Тут п'ять пальців. Ви бачите п'ять пальців? – Так. І він справді на коротку мить побачив їх [...] і два плюс два з легкістю могло дати і три, і п'ять, якщо це було потрібно" (Орвелл, 2023, с. 277). Тут вплив Партії охоплює не тільки переказ минулого, а й здатність персонажа визначати те, що він бачить у теперішньому. Підпорядкування пам'яті поєднується зі зміною сприйняття безпосереднього факту.

Після завершення допитів Вінстон відтворює партійні гасла на виданій йому дошці: "СВОБОДА – ЦЕ РАБСТВО / ДВА ПЛЮС ДВА БУДЕ П'ЯТЬ / БОГ – ЦЕ ВЛАДА" (Орвелл, 2023, с. 297). Далі в романі зазначено: "Він прийняв усе. Минуле можна змінювати. Минуле ніколи не змінювалося. Океанія воює з Остазією. Океанія завжди воювала з Остазією. Джонс, Ааронсон та Разерфорд винні у злочинах, в яких їх звинуватили. Він ніколи не бачив знімка, який спростовував це. Цього знімка ніколи не існувало, він його вигадав. Він пам'ятав, що пам'ятав протилежне, але то були фальшиві спогади, самоомана" (Орвелл, 2023, с. 298). Фрагмент поєднує всі складники контролю над історичною пам'яттю: змінюваність минулого, заперечення попереднього воєнного стану, усунення доказу й визнання власних спогадів хибними.

Фінальний стан Вінстона визначено реченням: "Та все було гаразд, усе було гаразд, боротьба скінчилася. Він переміг сам себе. Він любив Старшого Брата" (Орвелл, 2023, с. 318). Історія Вінстона розгортається від спроби зберегти особистий запис і знайти підтвердження минулого до повного прийняття тверджень Партії. Зміна документів позбавляє його зовнішніх доказів, а репресивний вплив руйнує довіру до власної пам'яті та забезпечує підпорядкування особистого досвіду офіційній версії подій.

Дискусія і висновки

У результаті проведеного аналізу встановлено, що евфемізація в романі охоплює назви державних установ, війни, примусової праці та репресивних процедур. Найменування Міністерства Миру, Міністерства Правди, Міністерства Любові й Міністерства Достатку приховують діяльність, пов'язану з веденням війни, фальсифікацією документів, катуваннями й обмеженням матеріального забезпечення населення. Слова "Мінімир" і "таборад" безпосередньо визначено як евфемізми, скорочення "Мініправ" зменшує кількість асоціацій із повною назвою установи, а слово "ВИПАРОВУВАННЯ" маскує знищення людини, вилучення її імені з реєстрів і стирання відомостей про її життя.

Новомова забезпечує контроль над значеннями слів і можливістю висловити розуміння подій, відмінне від партійного. Скорочення словника, усунення другорядних значень і поступова заміна Старомови обмежують способи називання та осмислення суспільної дійсності. У сучасному російському інформаційному просторі подібну функцію виконує офіційне позначення повномасштабного вторгнення в Україну як "спеціальної воєнної операції". Воно витісняє прямі найменування "війна", "вторгнення" та "агресія" і закріплює визначене державою тлумачення воєнних дій.

Фальсифікація минулого в романі має системний характер. У Відділі Документації попередні повідом-

лення змінюють відповідно до поточних рішень Партії, виправлені матеріали підшивають замість первісних, а докази редагування знищують. Цей порядок поширюється на пресу, книжки, фотографії, фільми, звукозаписи та інші види документації. Епізод із товаришем Огілві показує, що офіційне минуле формується через вилучення відомостей про реальну особу та створення біографії вигаданого персонажа, який утілює потрібну владі модель поведінки. Зміна воєнного противника Океанії розкриває залежність історичних відомостей від чинного політичного рішення. Після проголошення війни з Остасією матеріали, у яких зафіксовано попередній стан відносин, виправляють або знищують. Поточне твердження набуває статусу незмінного історичного факту, оскільки всі доступні джерела приводяться у відповідність до нового курсу Партії.

У російському інформаційному супроводі війни проти України фальсифікація історії використовується для виправдання збройної агресії. Заперечення окремішності української нації та державності, викривлення історії українсько-російських відносин, використання концепції "російського міра" й риторики боротьби з нацизмом підпорядковують минуле поточним воєнно-політичним цілям. Такі механізми інформаційного впливу спрямовані на формування суспільної підтримки війни, заперечення української ідентичності та послаблення міжнародної допомоги Україні.

Пошуки Вінстоном достовірних відомостей про минуле розгортаються через щоденник, усні свідчення, матеріальні предмети й фотографію Джонса, Ааронсона й Разерфорда. Щоденник фіксує особистий досвід поза офіційними каналами, розмова з літнім чоловіком засвідчує неповноту людської пам'яті, а старі предмети зберігають лише окремі сліди попередньої епохи. Фотографія безпосередньо спростовує офіційне звинувачення, однак після її знищення герой має лише спогад про існування доказу.

Підпорядкування пам'яті Вінстона завершується в Міністерстві Любові. Фізичний примус, повторення партійних тверджень, руйнування довіри до власного сприйняття та заперечення матеріальних доказів змушують героя прийняти офіційну версію минулого як власне переконання. Поняття "ЧОРНО-БІЛИЙ" і "ДВОМИСЛ" позначають здатність одночасно приймати суперечливі твердження та відмовлятися від попереднього знання відповідно до вимог Партії.

У сучасній Російській Федерації поширення офіційного воєнного наративу підтримується правовими й репресивними засобами. Законодавство про "дискредитацію збройних сил" і поширення "фейків" про армію використовується для переслідування противників війни, незалежних журналістів і громадян, які публічно заперечують державну версію подій. Державні медіа й система освіти поширюють мілітаризовані твердження, у яких війна подається як патріотичний обов'язок і моральна необхідність. Обмеження доступу до альтернативної інформації ускладнює незалежну перевірку офіційних повідомлень.

Роман Дж. Орвелла є художньою моделлю тотального контролю, тому його зміст не отожднюється із сучасними воєнно-політичними процесами. Функціональна подібність виявляється у евфемістичному позначенні війни, пристосуванні історичного наративу до поточних цілей влади, зміні документальних відомостей, формуванні образу противника, переслідуванні носіїв альтернативних поглядів і витісненні незалежних свідчень.

Практична цінність дослідження полягає в можливості використання визначених ознак для розпізнавання російських пропагандистських наративів. У військовій журналістиці результати можуть застосовуватися для перевірки офіційних найменувань, зіставлення нових повідомлень із попередніми версіями, збереження первинних документів, перевірки статистичних даних і розмежування фактів і воєнно-політичних інтерпретацій. У стратегічних комунікаціях вони можуть бути використані для моніторингу ворожих повідомлень, виявлення евфемістичного маскування агресії, перевірки історичних аргументів держави-агресора й підготовки обґрунтованих спростувань.

Отже, евфемізація, фальсифікація документальних відомостей і підпорядкування особистої пам'яті в романі "1984" утворюють послідовну систему контролю. Евфемізація встановлює прийнятні для влади способи називання війни й насильства, фальсифікація усуває докази попередньої версії подій, а репресивний вплив змушує людину визнати офіційне твердження власним знанням. У російському інформаційному супроводі агресії проти України ці механізми виявляються в маскуванні характеру війни, викривленні історії, формуванні образу противника й обмеженні альтернативних свідчень. Їх виявлення, документування та спростування мають значення для захисту українського інформаційного простору, історичної пам'яті й державного суверенітету.

Джерела фінансування. Це дослідження не отримало жодного гранту від фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

Список використаних джерел

- Боднар, О. І. (2008). Деформація особистості в умовах тоталітарної системи: на матеріалі роману Джорджа Орвелла "1984". *Studia methodologica. Антропологія літератури: комунікація, мова, тілесність*, 25, 30–33.
- Іконнікова, М. В. (2009). Особистість VS тоталітаризм у романі Дж. Орвелла "1984". *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: філологічна*, 11, 622–625.
- Касьянов, Г. В. (2016). Історична пам'ять та історична політика: до питання про термінологію й генеалогію понять. *Український історичний журнал*, 2, 118–137.
- Куницька, І. В. (2015). Травматичний дискурс антиутопії: на матеріалі роману Дж. Орвелла "1984". *Сучасні літературознавчі студії. Літературний дискурс: транскультурні виміри*, 12, 341–353.
- Масенко, Л. Т. (2017). Мова радянського тоталітаризму. Кліо.
- Нагорна, Л. П. (2012). *Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії*. ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України.
- Орвелл, Дж. (2023). *1984. Колгосп тварин*. О. Оксенич, & О. Захарченко. (Пер.). Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля".
- Ясакова, Н. Ю. (2019). Мова тоталітаризму в дзеркалі одного тексту: стаття Андрія Хвилі "Від ухилу – у прірву". *Мова: класичне – модерне – постмодерне*, (5), 98–113.
- Dubniak, Z. (2023). 1984 after February 24th: A philosophical rereading of Orwell's novel. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*, 10, 49–67. <https://doi.org/10.18523/kmhj270983.2023-10.49-67>
- European Parliament. (2025). *Russia's disinformation and historical falsification to justify its war of aggression against Ukraine: European Parliament resolution of 23 January 2025 (2024/2988(RSP))*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-10-2025-0006_EN.html
- United Nations General Assembly. (2022). *Aggression against Ukraine: Resolution adopted by the General Assembly (A/RES/ES-11/1)*. <https://digitallibrary.un.org/record/3965290?v=pdf>
- United Nations Human Rights Council. (2025). *Situation of human rights in the Russian Federation: Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Russian Federation, Mariana Katzarova (A/HRC/60/59)*. <https://digitallibrary.un.org/record/4094567?v=pdf>

References

- Bodnar, O. I. (2008). Deformation of the personality in the conditions of a totalitarian system: on the material of George Orwell's novel "1984". *Studia methodologica. Anthropology of literature: communication, language, corporeality*, 25, 30–33 [in Ukrainian].
- Dubniak, Z. (2023). 1984 after February 24th: A philosophical rereading of Orwell's novel. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*, 10, 49–67. <https://doi.org/10.18523/kmhj270983.2023-10.49-67>

European Parliament. (2025). *Russia's disinformation and historical falsification to justify its war of aggression against Ukraine: European Parliament resolution of 23 January 2025 (2024/2988(RSP))*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-10-2025-0006_EN.html

Ikonnikova, M. V. (2009). Personality VS totalitarianism in J. Orwell's novel "1984". *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series: philological*, 11, 622–625 [in Ukrainian].

Kasyanov, G. V. (2016). Historical memory and historical politics: on the issue of terminology and genealogy of concepts. *Ukrainian Historical Journal*, 2, 118–137 [in Ukrainian].

Kunitska, I. V. (2015). Traumatic discourse of dystopia: based on the material of J. Orwell's novel "1984". *Modern Literary Studies. Literary discourse: transcultural dimensions*, 12, 341–353 [in Ukrainian].

Masenko, L. T. (2017). *The language of Soviet totalitarianism*. Clío [in Ukrainian].

Nagoma, L. P. (2012). *Historical memory: theories, discourses, reflections*. I. F. Kuras Institute of Applied Sciences of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

Andrii POLUBOTOK, Lecturer

ORCID ID: 0009-0005-6305-940X

e-mail: polubotok.a@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Orwell, J. (2023). 1984. *Animal collective farm*. O. Oksenysh, & O. Zakharchenko. (Trans.). Book Club "Family Leisure Club" [in Ukrainian].

United Nations General Assembly. (2022). *Aggression against Ukraine: Resolution adopted by the General Assembly (A/RES/ES-11/1)*. <https://digitallibrary.un.org/record/3965290?v=pdf>

United Nations Human Rights Council. (2025). *Situation of human rights in the Russian Federation: Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Russian Federation, Mariana Katzarova (A/HRC/60/59)*. <https://digitallibrary.un.org/record/4094567?v=pdf>

Yasakova, N. Yu. (2019). The language of totalitarianism in the mirror of one text: Andriy Khvyła's article "From the slope - into the abyss". *Language: classical – modern – postmodern*, 5, 98–113 [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 18.06.26

Прорецензовано / Revised: 10.07.26

Схвалено до друку / Accepted: 16.07.26

Опубліковано / Published: 21.09.26

EUPHEMIZATION AND THE FALSIFICATION OF THE PAST AS INTERRELATED MECHANISMS OF HISTORICAL MEMORY CONTROL: GEORGE ORWELL'S NOVEL 1984 IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Background. The Russian-Ukrainian War, which has continued since 2014 and entered its full-scale phase on 24 February 2022, has been accompanied by information and cognitive influence aimed at justifying aggression, constructing an image of the enemy, distorting historical information, and restricting access to alternative accounts. In George Orwell's novel 1984, similar mechanisms are illustrated through the euphemistic naming of state activities, the systematic alteration of documents, and the coercive subordination of personal memory. The article aims to identify the forms and functions of these mechanisms in the novel and to compare them with Russia's information operations supporting its war against Ukraine. The study is based on the Ukrainian translation of 1984 by Olena Oksenysh, published in 2023.

Methods. Textual analysis was applied to identify the means of euphemization, the alteration of documentary information, and the subordination of memory; discourse analysis was used to determine the functions of official names, historical claims, and recurrent expressions; and the comparative-functional method was employed to compare the fictional model of Oceania with the mechanisms of Russian information influence.

Results. The analysis established that euphemization encompasses the names of state institutions, war, forced labour, and repressive procedures. The terms "Minipax", "joycamp", "Minitrue", and "VAPORIZATION" conceal the actual content of the actions they denote, while the reduction of the Newspeak vocabulary restricts the possibilities for critically interpreting official messages. The falsification of the past is implemented through the alteration of newspaper reports and statistical data, the destruction of original documents, the creation of fabricated biographies, and the rewriting of the history of Oceania's military alliances. Control over documentary records is supplemented by the coercive destruction of Winston's trust in his own memories. Functional equivalents of these mechanisms are identified in the euphemistic designation of Russian aggression as a "special military operation", the use of historical revisionism, the construction of Ukraine as an enemy, and the restriction of access to independent sources of information.

Conclusions. Euphemization, the falsification of documentary information, and the subordination of personal memory form a consistent system of control over historical memory in the novel. The practical value of the findings lies in their potential application in military journalism for verifying official terminology, comparing different versions of reports, preserving primary materials, and distinguishing facts from their military-political interpretations. In strategic communications, the identified features may be used to detect contemporary Russian propaganda narratives, assess the historical arguments advanced by the aggressor state, and prepare evidence-based refutations.

Keywords: cognitive influence, euphemization, falsification, historical memory, information warfare, Newspeak, Russian-Ukrainian War, totalitarian discourse.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.